

A 1842/kultur

Käsittelijä Osaaminen ja kulttuuri Pohjolassa -valiokunta

Osaaminen ja kulttuuri Pohjolassa -valiokunnan mietintö, joka koskee
**valtuuskunnan ehdotusta
media- ja informaatiolukutaidosta**

Ehdotus

Osaaminen ja kulttuuri Pohjolassa -valiokunta ehdottaa, että

Pohjoismaiden neuvosto suosittaa Pohjoismaiden ministerineuvostolle,

että se asettaa työryhmän laatimaan käytäntöjä kaikille ikäryhmille suunnatun media- ja informaatiolukutaitoa koskevan koulutuksen toteuttamiseksi.

Taustaa

Pohjoismaiden neuvoston Islannin-valtuuskunta esitteli ehdotuksensa media- ja informaatiolukutaidosta valiokunnan kokouksessa 22. kesäkuuta 2020. Luotettavan tiedon saatavuus on edellytys faktapohjaiselle vuoropuhelulle. Harhaanjohtavan ja valheellisen tiedon eli ns. valeuutisten levittäminen on yleistynyt viime vuosina varsinkin sosiaalisen median avulla ja sen käytön lisääntymisen vuoksi. Digitekniikan kehittymisen myötä oikeita uutisia ja valeuutisia on yhä vaikeampi erottaa toisistaan. Media- ja informaatiolukutaito on nyt tärkeämpää kuin koskaan. Käsite viittaa kykyyn erottaa oikeat ja valeuutiset toisistaan.

Valeuutisista ja niiden vaikutuksista vaalituloksiin ja demokratiaan on keskusteltu viime vuosina laajasti varsinkin marraskuussa 2016 pidettyjen Yhdysvaltain presidentinvaalien ja Isossa-Britanniassa vuonna 2016 järjestetyn brexit-kansanäänestyksen yhteydessä. Tutkimukset ovat osoittaneet ulkomaisten toimijoiden yrittäneen vaikuttaa vaaleihin eri keinoin, mm. valeuutisia levittämällä.

Pohjoismaat ovat keskittyneet opettamaan lähdekritiikkiä lapsille ja nuorille, mutta ulkomaiset tutkimukset ovat osoittaneet yli 65-vuotiaiden ikäryhmään kuuluvien ja kavan valeuutisia sosiaalisessa mediassa muita enemmän. Riskinä on juuri näiden ihmisten ajautuminen noidankehään, jossa heidän henkilötietojaan kerätään kohdennetun propagandan levittämiseksi.

Disinformaatiota esiintyy yleensä silloin, kun yhteiskunnassa on käsiteltävänä ja keskusteltavana kiistanalaisia kysymyksiä. Niitä koskevan propagandan tai harhaanjoh-

tavan tiedon levittämällä pyritään vääristämään keskustelua. Disinformaatio voi vaikuttaa suuren yleisen kykyyn löytää luotettavaa tietoa hallitusten politiikasta ja päätöksistä sekä muista sitä kiinnostavista aiheista. Disinformaatio myrkyttää yhteiskunnallista keskustelua, lisää maiden välisiä jännitteitä ja horjuttaa vaalijärjestelmiä mahdollisesti vakavin seurauksin.

Koska disinformaatio voi heikentää demokratiaa ja suuren yleisen tiedonsaantioikeutta, Pohjoismaat ovat kukin tahoillaan alkaneet tutkia sen tarkkoja vaikutuksia ja selvittää vääriä tietoja, jotka näyttäisivät olevan peräisin tietyiltä yksilöiltä tai mailta. Tietokaaoksen vähentämiseksi on otettu käyttöön sääntelyä, jota suurimmat sosiaalisen median alustat ovat sitoutuneet noudattamaan.

Yksi disinformaation tehokkaimmista torjuntakeinoista on väestön tietoisuuden lisääminen ja lähdekriittisyyden kehittäminen. Pohjoismaiden hallitukset ovat eriasteisesti pyrkineet edistämään media- ja informaatiolukutaitoon liittyvää koulutusta varsinkin ikäihmisten ja muiden suurimmassa riskissä olevien sosiaalisen median käyttäjien keskuudessa. Demokratian ja yhteiskunnallisten oikeuksien – kuten yleisten vaalien ja kansanäänestysten – suojelemiseksi tarvitaan kuitenkin lisäpanostuksia. Jotkin Pohjoismaat ovat muita edellä media- ja informaatiolukutaitoon liittyvässä koulutuksessa ja disinformaation kartoittamisessa, ja ne voivat siten tukea maita, jotka eivät ole edenneet yhtä pitkälle. Vielä ei myöskään ole riittävästi tietoa siitä, miten disinformaatio mahdollisesti vaikuttaa koko Pohjolaan ja maiden väliseen yhteistyöhön.

Valiokunnan näkemykset

Valiokunta tukee yksimielisesti Islannin valtuuskunnan ehdotusta *media- ja informaatiolukutaidosta*. Keskeistä disinformaation torjumisessa on vahvistaa ihmisten media- ja informaatiolukutaitoa (MIL), joka tarkoittaa taitoa käsitellä, arvioida ja analysoida eri medioiden tietovirtoja. Alan toimijoiden ja kansallisten viestinnän alan viranomaisten mukaan media- ja informaatiolukutaito tulee vahvistaa esimerkiksi laatimalla kansallisia strategioita, lisäämällä alan tutkimusta, luomalla kohtauspaikkoja niin, että toimintapolitiittiset ja käytännön kysymykset saavat omat fooruminsa, sekä kartuttamalla tietoisuutta media- ja informaatiolukutaidon tärkeydestä tuomalla esiin, millaisille riskeille puutteellisten taitojen takia voi altistua.

Valiokunta katsoo, että tärkeää työtä kaikkien ikäryhmien media- ja informaatiolukutaidon vahvistamiseksi voitaisiin tehdä pohjoismaisen työryhmän voimin. Kansallista viestinnän alan viranomaisista ja muista media-alan asiantuntijoista koostuva pohjoismaainen työryhmä saisi tehtäväkseen esimerkiksi

- kartoittaa disinformaation leviämistä Pohjolassa
- kartoittaa aiempia ja nykyisiä pohjoismaisia aloitteita ja parhaita käytäntöjä, joiden tavoitteena on ollut disinformaation torjuminen
- laatia yleisstrategia media- ja informaatiolukutaidon lisäämiseen liittyvälle yhteispohjoismaiselle panostukselle

- tehdä katsaus Pohjoismaiden aiheeseen liittyvistä laeista, asetuksista ja ope-
tussuunnitelmista ja ehdottaa konkreettisia muutoksia
- laatia ehdotuksia siitä, miten pohjoismaiset laitokset voivat edistää näitä ta-
voitteita.

Pohjolassa 15. syyskuuta 2020

Angelika Bengtsson (SD)

Anna Kolbrún Árnadóttir (Mifl)

Camilla Gunell (ÅSD)

Daniel Riazat (V)

Erlend Wiborg (FrP)

Henrik Møller (S)

Johan Kvarnström (sd)

Jorodd Asphjell (A)

Jouni Ovaska (kesk.)

*Kjell-Arne Ottosson (KD), **puheenjohtaja***

Lars Mejern Larsson (S)

Marianne Synnes Emblesvåg (H)

Mikko Kinnunen (kesk.)

Norunn Tveiten Benestad (H)

Sebastian Tynkkynen (ps.)

Veronika Honkasalo (vas.)